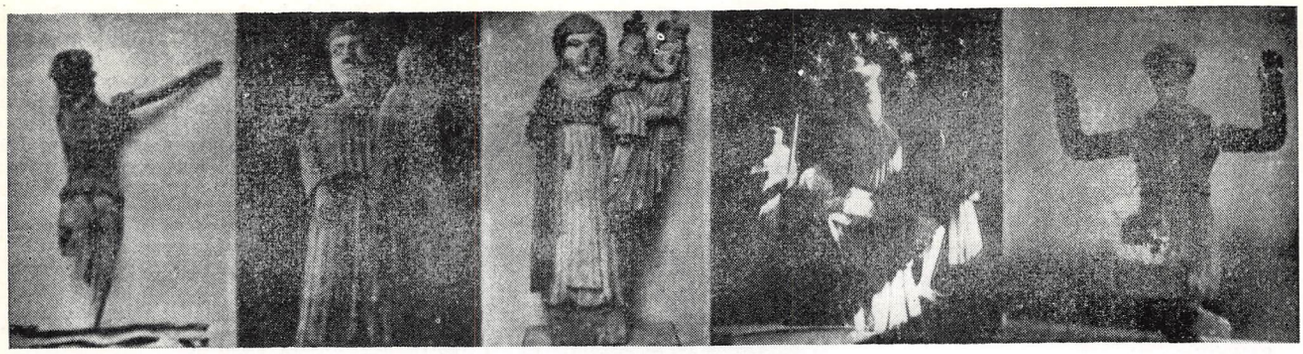

LIAUDIES MENAS IR MŪSŲ APLINKA

A. YČIENĖ

Kartu su naujomis avangardo idėjomis, jieškančiomis naujų išraiškos formų mene, literatūroje ir muzikoje, atsirado antras kultūrinis fenomenas, vokiečių vadinamas "Kitsh" vardu: populiarus, komercinis menas, iliustracijos, komikai, skelbimai, žurnalai, Hollywood'o filmai ir t. t. Šis naujos erzacinės kultūros antplūdis skirtas masėms atitrūkusioms nuo liaudies meno. Tas vadinamas "Kitsh" yra dalis mūsu industrinės sistemos, pakeitusios liaudies meną. Stipri reklama nustato mūsų skonį ir pasirinkimą.

Tas pigios kultūros masinės gamybos antplūdis neapsiriboja miestais, bet užlieja ir kaimus, pakeisdamas liaudies meną. Masinė produkcija triumfuoja, užkariaudama vieną kraštą po kito. Šiandien Kinija, Pietų Amerika, Indija ir kiti kraštai persiima vakarietiškais gaminiais nustumdami savitą liaudies gaminį antron vieton.

Gyvename sumaišytų vertybių ir idealų amžiuje. Visos žmogiškos vertybės yra relatyvios, bet kas buvo sukurta meno srityje yra labai objektyviai įvertinama. Menas yra kūryba, sukelta vidinių emocijų, kurios instiktyvios, todėl meną negalime laikyti intelektualiniu pasireiškimu. Dėl tos priežasties negalime sakyti, kad primityvus menas yra žemesnė grožinė kūryba negu klasiškas Graikų menas. Liaudies menas, nors reprezentuoja žemesnį civilizacijos laipsnį, gali išreikšti dar stipresni instiktą formai. Ta forma išsivysto natūralioje aplinkoje, veikiant socialiniams reiškiniams, panaudojant primityvias priemones. P. Galaunė savo knygoje apie lietuvių liaudies meną sako: "Liaudies menas tai nėra tik įkvėpimo vaizduotės vaisius, nei individualinės kūrybos vynas, svaiginas ir duodas kūrėjui sparnus retais atsitikimais į jį tesikreipiant, bet tai lyg grynas ir šviežias vanduo, nepastebimai šalinąs kiekvienos dienos troškulį. — Tai lyg taisyklinga, graži kalba, kurioje nėra nereikalingų žodžių, nereikalingu perijodų, tuščių frazių." Visas liaudies menas pagrįstas giliais žmogaus sielos išgyvenimais. Mūsų liaudies kūryba, tai mūsų kultūros lobynas, kuris perduoda tautos dvasios turtus tolimesnėms kartoms. Liaudies menas duoda mūsų dailininkams ne tik įkvėpimą jų kūrybai, bet ir ta originalų pradą, kuris išskiria jų kūrybą iš kitų. Ne kas kitas kaip liaudies meno grožis iššaukė Čiurlionio mistišką tapybą ir K. Šimonio spalvingus piešinius. Liaudies kūrybos įtaka ryški ir tremties dailininkų grafikoje ir tapyboje..

Liaudies mene randame visus menui charakteringus elementus: estetini pajautima, palinkimą į grožį, ritminį pradą, kurį matome kiekvienam gamtos reiškinyje — iūros bangavime, širdies plakime. Mistinis pradas rodo troškimą bendrauti su antgamtinėmis jėgomis. Dažnas ornamentas slepia simbolinę reikšmę, kuri vėliau išnyksta, pasilikdama tik ornamentu.

Mūsų liaudies menas apima visą eilę skirtingų meno sričių, bet charakteringiausia ir liaudies labiausiai mėgiama buvo skulptūra — medžio drožiniai. Giriomis apdengtoje Lietuvoje niekuomet netrūko medžio, primityvios skulptūros nereikalavo sudėtingų įrankių. Tyrinėjant lietuvių mitologiją, buvo nustatyta, kad lietuviai stabų neturėjo, todėl liaudis krikščionybės įtakoje naudojo religinius motyvus, dažniausiai pasirinkdami šventuosius, kurie geriausiai atitiko liaudies psichologijai. Nors šventeji yra bendra tema visoms krikščioniškoms vakarų tautoms, lietuvių liaudies kūryboje tie šventieji originaliai interpretuoti. Tų statulėlių meninis apipavidalinimas yra lyg tautos sielos išraiška. Svetimšaliai meno teoretikai lietuvių liaudies drožinius randa įdomiais meniniu ir etnografiniu atžvilgiu. Luigi Caglio apie mūsų liaudies skulptūros statulėles sako: "Bemoksliai skaptuotojai savo įkvėpimo savaimingumu, savo pasireiškusiu jausmo aiškumu, taip pat palieka gražios medžiagos šios dienos dailininkų tyrimui."

Nežiūrint paprastos technikos ir formų, mūsų liaudies drožiniai parodo kūrybinį pajėgumą, originalumą.

Iš liaudies tautosakos ir dailės galime pažinti mūsų tautos būdą ir praeitį, nes lietuvis kaimietis atkakliai laikėsi savo sevonės papročių ir tradicijų, tuo būdu išugdydamas ir išsaugodamas didelius tautinės kultūros turtus.

Audinius kartu su liaudies dainomis galime laikyti seniausiais liaudies meno pasireiškimais. Audinių raštuose, kaip ir dainose išliko kūrybos galios nepaliestos, nesunaikintos laiko. Lietuvių audinių raštai užsilikę iš žalvario gadynės. Gamta davė raštams idėjas, bet nepavergė liaudies audėjų savo kieta logika. Ypatingai prijuostės galima skaityti meno kūriniais, kuriais atsigėrėti negalima. P. Galaunė savo knygoje apie liaudies meną audinius vertina spalvingumo gama, atrasta spalvinga svajone, kažką primenantį tolimos dainos aidus.

Negausūs liaudies kūrybos likučiai yra svarbus šaltinis ir pradas mūsų savitam menui, tai lyg potencialas mūsų ateities kultūrai.

Nuoširdi, gili savo mintimi ir originali savo forma mūsų liaudies kūryba gali kelti mūsų tautinę ambiciją, ugdyti mūsų skonį ir paskatinti siekti gyvenime grožio.

Pasinaudota: Pauliaus Galaunės "Lietuvių Liaudies menas" Clement Greenberg "Art and Culture" Herbert Read "Meaning of Art.

M. KATILIŪTĖS ILIUSTRACIJOS

SESĖS LIETUVĖS, NEBŪKIME BOBOS

S. G.

Moteris, menininkų įkvėpėja, tapytojų ir skulptorių kartkartėmis nuostabiai atvaizduota, poetų gražiai aprašyta, dainių apdainuota, bet nė vieno nėra tinkamai charakterizuota.

Nesisekė aptart ją filosofams, bandė aprašyt ją rašytojai ir vis tik tikslaus moters apibūdinimo nepadarė. Tiksliai apie moterį spręst gali tik pati moteris.

Mūsų rašytoja Marija Pečkauskaitė (Šatrijos Ragana) skirsto lietuves moteris į dvi grupes, būtent į moteris ir bobas.

M. Pečkauskaitės raštuose atvaizduota lietuvė moteris turi svetimom atnašom nesudarkytą būdą. Ji yra kilni, kukli, ne gobši, ne pavydi, augštos moralės, tikinti, teisinga, nusikaltusiam atlaidi, trokštanti visiems gero, mylinti grožį, ne garbėtroška, gilios sielos, stiprios valios ir mūsų tautai tikra lietuvybės tvirtovė. Pagal M. Pečkauskaitę moteris turi didžią Dievo dovaną giliai ir pasiaukojančiai mylėti, giliai jausti džiaugsmą ir skausmą.

Bobą M. Pečkauskaitė savo raštuose vaizduoja tikrą pabaisą. Ji yra pavydi, tinginė, melagė, garbėtroška, gobši, intrigantė, liežuvininkė, suvedžiotoja. Ji nėra kukli nei kalboj, nei elgesy ir linkusi į ištvirkavimą. Boba yra tuščios sielos, bevalė ir egoistė. Jei kur tokia įsisuka, nebėra gyvenimo geros valios žmonėms.

Štai vaizdelis kaimietės bobos: Vėlokai atsikėlusi Petrienė skubotai rengėsi kept duoną. Bet vakarykščiai girdėta paskala apie vieną pažįstamą šeimą, nedavė jai ramybės, ir ji, sugalvojus pasiskolint miltams sijoti rėtį, nubėgo pas savo draugę kaimynę. Ištikrųjų jai rūpėjo ne rėtis, o paliežuvavimas.

Kol tos dvi bobelės perleido per dantis visas kaimynes, atėjo pietų metas.

Petrienė, išskubėjus namo, pašaukė samdinę, ravėjusią daržą, pietų virt. Nuėjusi į gryčią, Petrienė rado iš lauko parėjusį alkaną vyrą ir, vietoj kaip nors pasiteisinusi, ji puolė vyrą už seną rėtį ir daugybę kitų būtų ir nebūtų dalykų. Parėjusį ir valgyt prašantį mažą Jonuką, apstumdė ir išbarė visai be reikalo. Susikrimtęs Petrienės vyras, išdūlino pas kaimyną, taip pat bobos savininką. Abu juodu sutarė eit pas Maušą nuramint sielos kirminą. Kai gerokai įkaušęs Petras grįžo namo, rado savo bobą bemiegančią. Jonukas visas murzinas taip pat miegojo ne vietoj pargriuvęs. Kambary viešpatavo biauriausia netvarka, o ryt turėjo būti sekmadienis . . .

Girtuokliu virtusio Petro ir blogos šeimininkės dėka ūkis buvo nualintas iki bankroto.

Kad bobų buvo ir yra augštesniame luome, matyti iš šitokio įvykio: kartą anglų lordas, bevaikščiodamas apie savo darbininkų sodybas, pamatė vieną iš jų besėdintį lauke ir bevalgantį vakarienę. Lordas nustebęs paklausė kodėl jis valgo lauke. Darbininkas atsakė, kad čia geriau, oras geresnis, o viduje rūksta. Parūpo lordui pažiūrėti kodėl ten rūksta, bet vos tik jis atidarė gryčios duris, smarkiai gavo su samčiu per kaktą. Šypsodamasis ir šluostydamas kaktą grįžo lordas pas darbininką ir tarė: "Nenusimink, ir pas mane dažnai tokie dūmai rūksta!"

Ir Kristaus gyvenimo žemėje metu būta bobų. Apie tai pasakoja užsilikusi apie Šv. Petro motiną legenda. Sakoma, kad kartą Dievas sutikęs danguje Šv. Petrą klausė jį, kodėl jis toks nuliūdęs. Jis atsakęs, kad jis laimingas danguje, bet nuliūdęs, nes jo motina kenčia pragare. Dievas patarė pasiųst angelą į pragarą ir pargabent Šv. Petro motiną į dangų. Nudžiugęs Šv. Petras pasiuntė angelą, pats gi sekė pro dangaus vartus, kaip seksis angelui nešt jo storulę motiną. Angelas pakėlė ją lyg pūką. Bet ir kitos pragare buvusios sielos kabinosi į Šv. Petro motiną, norėdamos išsigelbėti iš tos baisios vietos. Angelas visą jų krūvą lengvai nešė. Kada Šv. Petro motina ėmė draskytis, spardytis ir plėšt į ją prikibusias sielas, angelui našta darėsi vis sunkesnė ir, kai pagaliau nuplėšė ir paskutiniąją, angelas piktos naštos nebeišlaikė ir šv. Petro motina nukrito atgal į pragarą.

Kyla klausimas, kaip iš puikaus Dievo kūrinio — moters — išsivystė boba. Atsakymo reikia ieškoti amžių glūdumoj ir tų laikų moters gyvenimo padėty.

DĖKOJAME PREL. F. JURUI
ir
SESELEI M. AUGUSTEI
už paskolintus "Moters" komplektus
ir
suteiktą istorinę medžiagą
Redakcija